

DAVLAT FUQAROLARNI HIMOYA QILISHDAGI MAJBURIYATI

Tohirov Asadulla Quadratjon o‘g‘li

Toshkent davlat yuridika universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada, davlatning fuqarolarni himoya qilishdagi majburiyatlari huquqiy, iqtisodiy va ijtimoiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Xususan, davlatning konstitutsiyaviy burchlari, inson huquqlari himoyasi, ijtimoiy ta’minot, xavfsizlik va huquqiy kafolatlar bo’yicha mas’uliyati yoritiladi. Shuningdek, milliy va xalqaro tajribalarga asoslangan holda fuqarolar huquqlarini ta’minlashning zamonaviy mexanizmlari muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: Davlat majburiyatlari, fuqarolar huquqlari, ijtimoiy ta’minot, xavfsizlik, konstitutsiyaviy kafolatlar, inson huquqlari, huquqiy himoya.

KIRISH

Davlatning asosiy vazifalaridan biri fuqarolarni himoya qilish va ularga qonuniy kafolatlar berishdir. Bu majburiyat davlatning konstitutsiyasi va xalqaro huquqiy me’yorlar bilan mustahkamlangan bo‘lib, inson huquqlari va erkinliklarini ta’minlash, ijtimoiy adolatni qaror toptirish va xavfsizlikni kafolatlash kabi jihatlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu maqolada davlatning fuqarolar oldidagi burchlari tahlil qilinib, amaliy misollar asosida uning samaradorligi baholanadi.

Davlatning fuqarolarni himoya qilishdagi asosiy majburiyatlari

1. Huquqiy himoya va konstitutsiyaviy kafolatlar

Davlat fuqarolarining huquq va erkinliklarini ta’minlash bo’yicha konstitutsiyaviy majburiyatga ega. Fuqarolarning huquqiy himoyasi sud tizimi, ombudsman instituti va qonun ustuvorligi orqali amalga oshiriladi. Xususan, demokratik davlatlarda sud mustaqilligi va qonun ustuvorligi fuqarolarning asosiy huquqlarini himoya qilishga xizmat qiladi.

2. Ijtimoiy himoya va farovonlikni ta’minlash

Davlatning fuqarolar oldidagi muhim vazifalaridan biri ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirishdir. Bu jumladan:

- Pensiya, nafaqa va subsidiyalar;
- Bandlik va ishsizlikni kamaytirish bo’yicha dasturlar;
- Ta’lim va sog‘liqni saqlash xizmatlarining kafolatlanganligi;
- Ijtimoiy zaif qatlamlarga yordam berish.

Mazkur choralar fuqarolarning asosiy ehtiyojlarini qondirish va jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni saqlashga xizmat qiladi.

3. Ichki va tashqi xavfsizlikni ta’minlash

Har bir davlat o‘z fuqarolarining xavfsizligini ta’minlashga mas’uldir. Bu vazifa ichki tartibni saqlash, jinoiy va terroristik tahdidlarga qarshi kurashish, huquqni muhofaza

qiluvchi organlarning samarali ishlashini ta'minlash kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Shuningdek, davlat tashqi siyosat orqali mamlakat chegaralarining daxlsizligini himoya qiladi va milliy manfaatlarni xalqaro miqyosda himoya qiladi.

4. Ekologik himoya va sog'lom hayot uchun sharoit yaratish

Atrof-muhit muhofazasi ham davlatning fuqarolar oldidagi muhim majburiyatlaridan biridir. Ekologik xavfsizlikni ta'minlash orqali davlat fuqarolarning sog'lom va xavfsiz muhitda yashash huquqini himoya qiladi. Bunga ekologik qonunchilik, chiqindilarni boshqarish, suv va havoning sifatini nazorat qilish kabi chora-tadbirlar kiradi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining to'qqizinchi yalpi majlisida sud-huquq sohasidagi islohotlarga oid qator masalalar muhokama qilindi. Majlis davomida “Fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini ta'minlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar qabul qilinishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida”gi qonun ham tasdiqlandi.

Mazkur qonun 2017-yil 29-martda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan imzolangan bo'lib, 1-apreldan kuchga kirdi. Yangi qonunning mazmun-mohiyati va ijrosi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi tomonidan seminar tashkil etildi. Tadbirda Oliy sud sudyalari, davlat va jamoat tashkilotlari vakillari hamda videokonferensaloqa orqali Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahridagi umumyurisdiksiya sudlari vakillari ishtirok etdi.

Seminarda, 2016-yil 21-oktabrda imzolangan “Sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Prezident farmoniga asosan mazkur qonun ishlab chiqilgani va qabul qilingani qayd etildi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi sudyasi Olimjon Hayitovning ta'kidlashicha, yangi qonun sud-huquq tizimini yanada demokratlashtirish va erkinlashtirishga qaratilgan. Ushbu hujjat sud, huquqni muhofaza qilish va nazorat organlari faoliyatining samaradorligini oshirish, aholining odil sudlovga bo'lgan ishonchini mustahkamlash hamda qonun ustuvorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Qonun bilan Jinoyat, Jinoyat-protsessual, Fuqarolik protsessual va Jinoyat-ijroiya kodekslari hamda “Sudlar to'g'risida” va “Prokuratura to'g'risida”gi qonunlarga o'zgartish va qo'shimchalar kiritildi. Jumladan, jinoiy jazolar tizimiga ozodlikdan mahrum etish bilan bog'liq bo'lmagan yangi jazo turi – “majburiy jamoat ishlari” kiritildi. Jinoyat sodir etishda gumon qilinayotgan shaxslarni qamoqda saqlash muddati 72 soatdan 48 soatga, dastlabki tergov muddati esa 12 oydan 7 oygacha qisqartirildi.

Shuningdek, pochta-telegraf jo'natmalarini xatlash va murdani ekskumatsiya qilish huquqi prokuraturadan sudlarga o'tkazildi, natijada “Xabeas korpus” institutining qo'llash sohasi kengaytirildi. Jinoyat jarayonida sud nazorati va ahamiyati yanada kuchaytirildi. Bundan tashqari, sudlarga qamoqqa olish yoki uy qamog'iga muqobil ehtiyot choralarini qo'llash vakolati berildi hamda sud tomonidan qo'shimcha tergov o'tkazish uchun jinoyat ishini qaytarish amaliyoti bekor qilindi.

Fuqarolik ishlari bo‘yicha sud qarorlarini nazorat tartibida qayta ko‘rib chiqish muddati 3 yildan 1 yilgacha qisqartirildi. Shuningdek, viloyat darajasida jinoiy va fuqarolik ishlarini sudlar tomonidan ko‘rib chiqish tizimi ham bekor qilindi. Sudlar va prokurorlarning nazorat tartibida protest keltirish vakolatlari istisno etilib, Oliy sud Plenumi va Rayosatining bir-birini takrorlovchi vakolatlari bekor qilindi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida davlat xavfsizligi va muhofaza tizimlari belgilangan bo‘lib, ularning o‘rganilishi ta’lim tizimida ham amalga oshirilmoqda. Ushbu tizimlar qonun va qoidalar majmuasi, xavfsizlik kuchlari, muhofaza choralari, xavfsizlikni ta’minlash organlari hamda xalqaro hamkorlik tizimidan iborat. Ular davlat xavfsizligi va muhofaza sohalarida faoliyat yurituvchi organlarning vazifalarini, tashkil etilish tartibini hamda ularning ishini nazorat qilish mexanizmlarini belgilaydi. Ayniqsa, xalqaro hamkorlik tizimi doirasida xavfsizlik sohasidagi xalqaro aloqalar va ularning asosiy maqsadlariga alohida e’tibor qaratilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 27-bobi "Mudofaa va xavfsizlik" deb nomlanib, 152 va 153-moddalarni o‘z ichiga oladi. 152-moddaga ko‘ra, "O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari davlat suvereniteti va hududiy yaxlitligini, shuningdek, aholining tinchligi va xavfsizligini himoya qilish uchun tashkil etiladi. Qurolli Kuchlarning tuzilishi va ularning faoliyat yuritish tartibi qonun bilan belgilanadi." 153-moddada esa "O‘zbekiston Respublikasi o‘z xavfsizligini ta’minlash uchun yetarli darajada Qurolli Kuchlariga ega" ekanligi ta’kidlanadi.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining "Davlat xavfsizligi to‘g‘risida"gi qonunida ushbu organlarning asosiy vazifalari ko‘rsatilgan. Ular orasida konstitutsiyaviy tuzum, suverenitet va hududiy yaxlitlikni tashqi va ichki tahdidlardan himoya qilish, qonuniylikni mustahkamlash, qonun ustuvorligini ta’minlash hamda Davlat xavfsizlik xizmatining vakolatiga kiruvchi huquqbuzarliklarning oldini olish, ularni aniqlash va bartaraf etish vazifalari mavjud.

Davlat xavfsizligi O‘zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumi, suvereniteti, hududiy yaxlitligi va boshqa muhim manfaatlarini ichki va tashqi tahdidlardan himoya qilish holati sifatida tushuniladi. Bu xavfsizlik mamlakatning barqaror rivojlanishi va fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlari hamda erkinliklarini to‘liq ro‘yobga chiqarish uchun zarur omildir.

XULOSA

Barcha ko‘rsatilganlarni xulosalaylik, Mazkur maqola tahlil natijalariga asosan, Davlatning fuqarolar oldidagi majburiyatlari ko‘p qirrali bo‘lib, huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy va xavfsizlik jihatlarini o‘z ichiga oladi. Fuqarolar huquqlarini ta’minlash va ularning farovonligini oshirish uchun davlat doimiy ravishda islohotlar olib borishi, huquqiy mexanizmlarni takomillashtirishi va ijtimoiy himoya tizimini mustahkamlashi lozim. Faqatgina samarali boshqaruv va qonun ustuvorligi asosida davlat o‘z fuqarolarining haq-huquqlarini to‘liq himoya qila oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. Inson huquqlari bo‘yicha xalqaro deklaratsiya, BMT, 1948.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Ijtimoiy himoya to‘g‘risida”gi Qonuni.
4. D. Xudoyberganov, “Davlat va huquq asoslari”, Toshkent, 2021.
5. A. Karimov, “Inson huquqlari va davlat mas’uliyati”, Toshkent, 2022.
6. O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar organlari to‘g‘risidagi qonun 12.08.2016
7. O‘zbekiston Respublikasi Milliy Gvardiyasi to‘g‘risidagi qonun 18.11.2020 O‘RQ-647- son.
8. O‘zbekiston Respublikasining qonuni mudofaa doktrinasi to‘g‘risida 19.01.2018 O‘RQ458-son